'तेनैव क्रमेण' इति दमो मोद इत्यादेर्विविक्तविषयत्वं सूचितम्। एतच्च पाद-पादार्धश्लोकावृत्तित्वेन पादाद्यावृत्तेश्चानेकविधतया प्रभूततमभेदम्। दिङ्मात्रमुदाह्रियते—

'नवपलाश-पलाशवनं पुरः स्फुटपराग-परागत-पङ्कजम्।
मृदुल-तान्त-लतान्तमलोकयत्स सुरभिं सुरभिं सुमनोभरैः॥'

अत्र पदावृत्तिः। 'पलाशपलाश' इति, 'सुरभिं सुरभिं' इत्यत्र च द्वयोः सार्थकत्वम्। 'लतान्तलतान्त' इत्यत्र प्रथमस्य निरर्थकत्वम्। 'परागपराग' इत्यत्र द्वितीयस्य। एवमन्यदप्युदाहार्यम्।

'यमकादौ भवेदैक्यं डलोर्बवोर्लरोस्तथा।'

णाह—**एतच्चेति**। यमकं चेत्यर्थः। अत्र पादपदं पादैकदेशपरम्, अर्धपदं श्लोकार्धपरम्। **पादाद्यावृत्तेश्चेति**। पादपदस्य द्विधा त्रिधा चतुर्धा वा खण्डने चानेकविधत्वम्। आदिना पादश्लोकार्धयोः संग्रहः। तत्र प्रथमपादस्य द्वितीया-द्यन्यतमस्मिन्द्वितीयादिसमुदाये च, द्वितीयतृतीयसमुदाये च, द्वितीयस्य तृती-यान्यतरस्मिंस्तृतीयादिसमुदाये च, तृतीयस्य चतुर्थे आवृत्तिः संभवतीति दशविधत्वमेव पादयमकस्य। एवं प्रथमार्धस्य द्वितीयार्धे, प्रथमपादस्य द्वितीये, तृतीयस्य चतुर्थे, प्रथमस्य चतुर्थे, द्वितीयस्य तृतीये पादे आवृत्तिः संभवतीति श्लोकार्धयमकस्य त्रैविध्यम्। श्लोकयमकमपि विजातीयचतुष्पादवृत्त्या च द्विविधम्। **प्रभूततमभेदमति**प्रचुरप्रकारम्। **दिङ्मात्रमिति**। प्रकारान्तरोप-लक्षणमल्पमित्यर्थः॥ **नवेति**। नवानि पलाशानि पत्राणि येषां तादृशं पला-शवनं किंशुकारण्यं यत्र तम्। स्फुटानि विकसितानि परागै रजोभिः परागतानि संबद्धानि पङ्कजानि यत्र तम्। मृदुलोऽत एव तान्त आतपेन ग्लानो लतान्तो यत्र तम्। स श्रीकृष्णः सुरभिं वसन्तं सुमनोभरैः पुष्पातिशयैः सुरभिं सुगन्धिम्। **पदावृत्तिः** पादैकदेशावृत्तिः। **द्वितीयस्येति**। निरर्थकत्वमित्यन्वयः। **अन्य-दपीति**। पादवृत्त्यादिरूपयमकमित्यर्थः। पादाभ्यासो यथा—'न मन्दयाऽव-र्जित-मान-सात्मया नमन्दया-वर्जितमानसात्मया। उरस्युपास्तीर्णपयोधरद्वयं मया समालिङ्ग्यत जीवितेश्वरः॥' इत्यादि। अर्धाभ्यासो यथा—'नाऽस्थेयसत्वया वर्ज्यः परमायत-मानया। नास्थेयः स त्वयाऽऽवर्ज्यः परमायतमानया॥' इत्यादि। श्लोकावृत्तिद्वयं क्रमेण यथा—'विनायकेन भवता वृत्तोपचितबाहुना। खमित्रोद्धाऽ-रिणाऽभीता पृथ्वी यमतुलाश्रिता॥' 'विनायकेन भवता वृत्तोपचितबाहुना। खमि-त्रोद्धाऽरिणाऽभीता पृथ्वी यमतुलाश्रिता॥' 'समानयास माऽनया समानयाऽसमा-नया। समानया समानया समान या समानया॥' अयं चतुरक्षरपादश्लोकः। यम-कादावित्यादिना श्लेषादिग्रहणम्। तेन 'त्वं समुद्रश्च दुर्वारौ महासत्त्वौ सतेजसौ।

---

1. यमकादाविति। अत्र विशेषः—'यमकादौ भवेदैक्यं डलयो रलयोर्बवोः। शेष-योर्नणयोश्चान्ते सविसर्गाविसर्गयोः। सविन्दुकाविन्दुकयोः स्यादभेदप्रकल्पनम्॥' इति॥